

DIN ISTORIA ȚINUTULUI HERȚA (până în anul 1940)

Ioan Murariu

Așezat pe partea dreaptă a Prutului superior, la nord-vestul actualului județ Botoșani, și având o suprafață de aproape 400 kmp.¹, teritoriul fostului ținut Herța a fost locuit încă din preistorie.

Viața oamenilor din epocile străveche și veche ne este cunoscută numai prin descoperirile arheologice. Anumite preocupări pentru cercetarea arheologică a ținutului Herța au existat încă din a doua jumătate a secolului al XIX-lea. Pe vremea aceea, Al. I. Odobescu a întocmit un *Chestionar arheologic* pe care l-a dat spre completare învățătorilor din județul Dorohoi, și care îngloba și satele fostului ținut Herța. Primind răspunsurile învățătorilor, Al. I. Odobescu le-a prelucrat și și-a publicat concluziile în "Monitorul Oficial al României" pe anul 1871. Acest material a fost retipărit în anul 1908².

Cercetările arheologice inițiate de Al. I. Odobescu au fost continuate în prima jumătate a secolului nostru de către Paul Verona³. În cetățuia de la Fundul Herței, în satele Movila și Horbova, apoi pe dealul Frunzei din Oroftiana, și în apropierea pârâului Baranca de la sudul târgului Herța, cei doi cercetători au semnalat descoperirea unor cuțite, dălți, topoare și vârfuri de săgeți din piatră, cioburi de oale - pictate sau cu ornamente în relief - obiecte făcute din coarne de cerb sau dinți de mistreț, un idol de pământ, un inel de bronz și câteva arme din fier.

În satul Oroftiana s-a descoperit nu demult un topor de bronz prevăzut cu gaură transversală pentru fixarea cozii. Acesta datează de pe la anul 1700 î. Hr., adică de la sfârșitul epocii bronzului timpuriu, după părerea unui cunoscut arheolog din Botoșani⁴.

Geții sau dacii, care, împreună cu romanii, sunt strămoșii românilor, au locuit în urmă cu peste două milenii pe un teritoriu foarte întins. Pe dealul Măgura (385 m) din satul Ibănești, care se află la circa 10 km, în sud-estul ținutului Herța, se mai păstrează urmele unei vechi cetăți getice. Ceramica descoperită acolo permite datarea acestei cetăți în secolele V-III î. Hr. Geto-dacii de aici, ca și cei din întregul spațiu Carpato-Dunăreano-Nistreano-Pontic, se îndeletniceau nu numai cu cultivarea plantelor și creșterea vitelor, dar și cu comerțul, având legături chiar și cu regiuni îndepărtate din sudul Peninsulei Balcanice. Numai așa se explică descoperirea de la Ibănești a unei monede macedonienă din timpul regelui Filip al II-lea (359-336)⁵.

Pe vremea regelui Burebista (cca. 82 - 44 î. Hr.), Dacia se întindea din Slovenia până la gura Bugului, și de la Carpații Păduroși (Nordici) până la Munții Haemus (Balcani). În acest spațiu geografic vast era cuprins și teritoriul ținutului Herța.

În anul 106 d. Hr., în urma a două grele și îndelungate războaie, Traian, împăratul romanilor, a cucerit o mare parte din Dacia regelui Decebal, transformând-o în provincie. Daco-geții din nordul Moldovei, numiți costoboci, au rămas în afara stăpânirii romane. Cu toate acestea, în secolele II-III d. Hr. ei s-au aflat mereu sub puternica și binefăcătorească influență lingvistică, economică și culturală a Imperiului roman. Nordul Moldovei, deci și teritoriul ținutului Herța, a făcut parte din aria geografică foarte largă de etnogeneză românească.

După retragerea armatei și administrației romane din anul 271 d. Hr., procesul etnogenezei românești a continuat atât pe teritoriul fostei provincii imperiale Dacia, locuit acum de o numeroasă populație daco-romană, cât și în afara ei, în toate teritoriile locuite de dacii liberi după anul 106, deci și pe teritoriul ținutului Herța. Continuitatea de viață a populației daco-romane după anul 271 este dovedită de numeroase izvoare istorice, îndeosebi arheologice.

Primele populații migratoare (vizigoți, ostrogoți, gepizi, slavi, avari) au ajuns în spațiul Carpato-Dunăreano-Nistreano-Pontic în secolele III-VII d. Hr. Aceste populații fie că au migrat mai departe, fie că au sfârșit prin a fi asimilate de populația daco-romană, apoi românească, ce era băștinașă, sedentară și mai numeroasă.

Specialiștii consideră că procesul istoric de formare a poporului nostru și a limbii române s-a încheiat, în linii mari, în secolele VII-VIII.

Pe teritoriul ținutului Herța și în imediata vecinătate a acestuia se păstrează urmele unor cetăți sau așezări întărite, care în Moldova poartă denumirea de horodiști. Pe teritoriul actualului județ Botoșani, astfel de cetăți se găsesc în satele Fundul Herței, Oroftiana, Baranca-Hudești, Horodiștea, Dersca și Tudora.

Câteva așezări întărite, asemănătoare și contemporane cu acestea, se află pe teritoriul ținutului Herța, apoi în jurul orașului Cernăuți și în zona Codrilor Cosminului⁶. Dintre aceste așezări întărite, cea mai importantă și mai bine cunoscută prin îndelungate cercetări arheologice este cea din satul Fundul Herței, comuna Cristinești, județul Botoșani, căreia localnicii îi zic redută.

În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, Al. I. Odobescu scria că în această cetățuie "s-au descoperit bombe de fie găurite, săgeți și alte rămășițe"⁷. Anumite cercetări de suprafață a efectuat aici și Paul Verona în 1934, prezentându-și concluziile, după trei ani, la un Congr. de arheologie și numismatică ce s-a ținut la Cernăuți⁸. După o întrerupere de două decenii, cercetările au fost reluate la Fundul Herței în 1957⁹. Acestea s-au efectuat însă mai intens în perioada 1967-

1974¹⁰.

Fragmente ceramice descoperite în așezarea fortificată de la Fundul Herței sunt "specifice civilizației de tip Dridu" - susțin specialiștii ieșeni¹¹. Pe baza ceramicii, uneltelor, armelor și a altor obiecte scoase la lumină din cele 26 locuințe dezvelite, aceiași prestigioși profesori universitari și arheologi ieșeni au stabilit că cetățuia de la Fundul Herței - cea mai importantă și mai bine conservată din zona ținutului Herța - datează din secolele IX-XI¹².

Știm că încă din secolele IX-X romanii de pe ambele versante ale Munților Carpați au început să se organizeze din punct de vedere politic în formațiuni prestatale, numite voievodate, cnezate sau jupanate. Acestea s-au constituit pe cursurile unor râuri, sau, în cazul teritoriilor românești de la est de Carpați, în acele zone numite din vremuri îndepărtate "cobâle", "câmpuri", "ocoale" sau "codri".

Un cnezat românesc - susțin aceiași mari istorici ieșeni - a existat de o parte și de alta a Codrilor Herței în secolele IX-XI. Centrul politic al Cnezatului Herței era cetățuia din satul Fundul Herței, cetățuia "aproape inexpugnabilă, fiind cea mai bine întărită dintre toate horodiștile din zonă". Se pare că puțin mai la vest, în jurul Codrilor Cosminului, a existat, în aceeași perioadă, un alt cnezat românesc¹³. Unirea românilor în astfel de formațiuni s-a făcut, între altele, și din nevoia de apărare împotriva unor populații migratoare ce veneau dinspre răsărit - ungurii și pecenegii¹⁴. Codrii Herței, și cei ai Cosminului, fiind ca niște coloane vertebrale în centrul respectivelor cnezate, au putut servi românilor și ca locuri de refugiu vremelnic în acele timpuri de restriște.

În secolele XII-XIII teritoriul ținutului Herța a făcut parte dintr-o formațiune politică prestatală mai mare, situată în nord- vestul Moldovei, și numită Țara Românilor¹⁵.

În anul 1241, ținutul Herța, și toate teritoriile românești din spațiul Carpato-Dunăreano-Nistreano-Pontic, au fost pustiite de ultimii migratori, tătarii. După circa un secol, în vremea lui Dragoș Vodă s-a format o mică Țară a Moldovei, cu capitala la Baia, lângă Fălticeni de azi. Atunci, Moldova încă nu se întindea până la Nistru și Marea Neagră, dar cuprindea și ținutul Herța. Puțin mai târziu, în timpul domnului Bogdan I (1359-1365), Țara Moldovei a devenit independentă față de Ungaria. După 1359 ținutul Herța a făcut parte fără nici o întrerupere din Moldova până în 1859, apoi din România, până în 1940.

Cel dintâi sat românesc atestat documentar în această țară este Molnița. Documentul care îl amintește poartă data de 29 iunie 1400 și a fost scris în cancelaria domnului Moldovei, Alexandru cel Bun¹⁶. Până în anul 1500 au mai fost menționate în documente - tot pentru prima oară - alte patru sate românești herțene: Mamornița (16 februarie 1428)¹⁷, Herța (20 decembrie 1437)¹⁸, Buda Mare și Buda Mică (12 august 1461)¹⁹, și Lucovița (3 aprilie 1488)²⁰. Celelalte sate românești din ținutul Herța sunt menționate pentru prima oară în documente de după anul 1500. Desigur, vârsta reală a tuturor satelor este mai mare decât vârsta lor documentară.

Numele unor sate herțene provin de la întemeietorii lor. Exemple: Ținteni (de la Țintă), Mogoșești (de la Mogoș). Despre localitatea Herța s-a afirmat că numele ei se explică mitologic, prin "Herța", care înseamnă "Maica Glie" (= pământ hrănitor)²¹. Noi însă credem că numele acestei frumoase localități provine de la un boier român cu numele de Herța. Un document redactat la Suceava pe data de 20 decembrie 1437 amintește, între altele, de "satul lui Herța, pe Prut"²².

Numele satului Mamornița a fost explicat prin următoarea frumoasă legendă: "Tradiția populară e că numirea satului și a moșiei vine de la o jupâneasă, vestită prin binefacerile sale; se numea Ornița, și fiind bătrână respectată, i se zicea mamă. Lumea nevoiașă alerga la Mama Ornița, de unde apoi, prin lepădarea lui <<a>>, a rămas Mamornița"²³.

Principalele ocupații ale românilor herțeni în tot Evul Mediu au fost cultivarea plantelor și creșterea animalelor. Cronicile, precum și documentele care se păstrează, nu ne dau informații foarte exacte despre suprafețele însămânțate, producțiile obținute, numărul animalelor crescute de țărani, sau, relațiile agrare din ținutul Herța. Realitățile economice de aici le putem deduce, uneori, din izvoarele istorice care privesc întreaga țară a Moldovei. Știm, de exemplu, din cronică lui Miron Costin, că în timpul domnului Vasile Lupu (1634-1653) Moldova era prosperă din punct de vedere economic. Dar tot din această cronică, precum și din altele, aflăm că au fost și ani cu recolte slabe, din cauza secetei, inundațiilor, lăcustelor etc. Un cronicar ne informează că în vara anului 1749 în Moldova au fost așa de multe lăcuste, încât, "de mulțimea lor, soarele nu să vide (...). Și pe multe locuri, neavând oamenii ce mânca, usca oamenii coji de copaci și le chisa, făcându-le faină (...). Pe alte locuri strânge ghindă, și iarăș asămine făce"²⁴.

În izvoarele istorice găsim și câteva informații privitoare la relațiile agrare în Evul Mediu. Astfel, printr-un document din 1 iunie 1762 de la Grigore Vodă Callimachi (1761-1764), boierul Neculai Țintă, stăpânul moșiei Herța, primea dreptul de a lua dijmă de la țărani "din țarini cu pâni, din grădini cu legume, din fânați, din livezi cu pomi, din prisăci cu stupi, însă din 50 unul, iar fiind mai puțini, câte 1 para de stup (...)"²⁵.

Puțin mai târziu, în anul 1779, țărani de pe moșia Noua Sulița²⁶, proprietatea lui Costache Volcinschi, aveau obligația anuală "să lucreze 6 zâle și să facă și câte o falce de fân pe an, și dejma de toate, după obicei, din grădini și din țarini, den zece una, iar pentru iarbă ce le-or da să-și facă fân de trebuința lor, în locul dejmii să aibă a cosi într-o zi tot omu, acelor ce le-or da iarbă, și acel fân să-l aibă de clădit, îngrădit gata, iar neputând să facă falce, să de un leu de falce"²⁷.

Din cauza obligațiilor feudale, unii țărani dependenți fugeau pe alte moșii. Dar ei puteau fi aduși înapoi cu forța. La 23 iunie 1702 domnul Constantin Duca scria staroștilor din Cernăuți să cerceteze jalba unui Ion Budacu, stăpânul satelor Probătești (=Probotești) și Târnauca, împotriva unor călărași de Coțmani, despre care zicea că sunt țărani vecini - adică dependenți - de pe moșia lui. Domnul porunea că dacă vor putea dovedi că oamenii respectivi sunt de pe moșia lui

Budacu, acest Budacu să-i ia înapoi "de grumazi"²⁸.

În Evul Mediu, mulți locuitori ai ținutului Herța practicau și meșteșugurile, numindu-se rotari, butnari, dulgheri, dogari, olari, ciubotari etc. Dar pentru acea perioadă nu ni s-au păstrat statistici complete cu numărul și felul meșteșugarilor.

Disponem de ceva mai multe informații privitoare la comerț. Activitatea comercială se desfășura nu numai în dughene, dar și în aer liber, cu ocazia iarmaroacelor și a târgurilor săptămânale. La începutul secolului al XIX-lea, în târgul Herța se țineau câte patru iarmaroace în fiecare an²⁹.

Cărăușia era o ocupație rentabilă. Numai așa se explică de ce într-o statistică a Moldovei din anul 1803 se precizează că cele 23 de sate ale ținutului Herța erau specializate - total sau parțial - în căraușie³⁰.

Drumul comercial cel mai important care traversa ținutul Herța era cel dintre orașele Cernăuți și Dorohoi, care trecea prin Boian, târgul Herța și Ibănești³¹. Din Dorohoi, prin Botoșani, acest drum ducea la Iași³².

Progresele societății românești au impus organizarea și extinderea serviciului poștal prin corespondență. "În 1818 o cursă poștală lega Iașul de Lemberg (Liov), prin orașele Botoșani, Dorohoi, Herța, Cernăuți, Snyatin și Stanislau"³³.

Populația aproximativă a ținutului Herța ne este cunoscută abia din a doua jumătate a secolului al XVIII-lea, prin câteva catagrafii (recensăminte fiscale) și statistici.

Cea dintâi catagrafie din câte ni se păstrează, cu numele capilor de familie, este cea din anul 1774. Atunci, în cele 25 de localități ale ținutului existau 963 de case. Cele mai mari sate erau Târnauca, Pilipăuți și Molnița. După numele cu care au fost înregistrați locuitorii, ușor ne dăm seama că aceștia, aproape în totalitate, erau români³⁴. Români erau și stăpânii unor moșii: Sandul Brahă, Ilie Holban, Ion Holban, Toader Holban, Vasile Holban, Mihai Vodă, Vasile Pancul, Cărăcar și Gorovei, Andrii Herțan, Constantin Volcinschi, Sandu Sturza și Dumitrașcu Potlog. Unele moșii erau răzășești, iar două erau stăpânite de Mănăstirea "Sf. Spiridon" din Iași și de Mănăstirea Schitului³⁵.

În catagrafia din anul 1774 au fost înregistrate și 70 de femei bătrâne, scutite de bir și de alte obligații. Erau născute prin 1700-1725 și purtau împreună 26 frumoase și vechi nume de botez românești: Ileana, Maria, Dochîța, Anița, Catrina, Frosina, Paraschiva, Anghelina, Nastasia, Măriuța, Vasilca, Palaghia, Axinia, Safta, Simina, Ioana, Gafița, Sofia, Boghița, Măranda, Floarea, Iftinca, Ilinca, Sanda, Vârvara și Magdalina³⁶.

După trei decenii, în anul 1803 s-a întocmit în Moldova o *Condică a liuzilor*, din care aflăm că în ținutul Herța trăiau 2.200 birnici, care, împreună, plăteau Vistieriei un bir anual de 24.952 lei³⁷. În acel an au fost înregistrați următorii stăpâni de moșii în ținut: Damian Holban, Vasile Holban, Ioan Holban, Grigore Ghica, Mihalache, Vasile Chiriac, Ștefan Holban, Tanasie Vasile, Zoița Potlog, Ioniță Sturza, Vasile Strâșca și Hagi Manole. Aceștia purtau următoarele ranguri boierești: vistiernic, paharnic, vornic, stolnic, sluger, clucer, pitar, căminar și jicnicer. Șapte

moșii erau răzășești, iar două erau stăpânite de Mănăstirea "Sf. Spiridon" din Iași și de "clirosul Bucovinei"³⁸.

Din anul 1816 se păstrează o *Condică a Vistieriei Moldovei* care ne informează că în satele ținutului Herța trăiau 1.685 liuzi (unități fiscale, formate din câteva familii de contribuabili), al căror bir pe un sfert de an era de 4.315 lei³⁹. Boierii români, cu diferite ranguri, care stăpâneau majoritatea moșilor, erau următorii: Constantin Brahă, Dămian Holban, Vasile Holban, Constantin Holban, Paraschiva Holbănesii, Catrina Holbănesii, Grigore Ghica, Mihalache, Iordachi Chiriac, Costachi Chiriac, Lepădatu, Marin, Neculai Stroici, Ștefan Holban, Iordache Herțanu, Sava Volcenschi, Ion Stârce, Neculai Frunzăți, Mihai Mavrogheni, Zoîța Potlog, Ilie Holban, Ștefan Vasâlcău, Hagi Manoli Polițanu și Toader Țintă. Moșia Hreățca continua să fie a Mănăstirii "Sf. Spiridon". Răzeșii mai stăpâneau în 1816 doar părți de moșii⁴⁰.

Satul Herța a devenit târg în anul 1672, după cum rezultă dintr-un hrisov al domnului Moldovei, Gheorghe Duca. Acest hrisov a fost reînnoit mai târziu de domnia Scarlat Callimachi în anul 1817, și Ioniță Sandu Sturdza la 6 iulie 1824⁴¹. Satul Mamornița a dobândit statut de târg în timpul domniei lui Constantin Moruzi (1777-1782), adică îndată după răpirea Bucovinei românești de către Imperiul Austriei (1775), când pe lângă Mamornița trecea noua graniță moldo-austriacă⁴².

Fiind situate lângă noua graniță de nord a Țării Moldova, târgurile Herța și Mamornița au avut mai mult o importanță comercială la sfârșitul secolului al XVIII-lea și primele decenii ale secolului al XIX-lea.

Până la începutul secolului al XIX-lea în ținutul Herța a funcționat o singură școală - cea din târgul Herța atestată documentar pentru prima oară la 28 iulie 1794, aceasta se numea Școala Începătoare Românească. Aici a fost elev și Gheorghe Asachi, avându-l ca dascăl (învățător) pe Ștefan Raerezul⁴³.

Bisericele creștine din ținutul Herța erau în totalitate ortodoxe. Biserica cu hramul "Sf. Gheorghe" din târgul Herța, ctitorită de Nicolae Țintilă și Ilie Holban la sfârșitul secolului al XVIII-lea, s-a bucurat de mari privilegii din partea lui Mihai Șuțu, domnul Moldovei⁴⁴.

În istoria poporului român, ținutul Herța mai este cunoscut și prin vestiții săi codrii multiseculari, unde în Evul Mediu trăiau cei mai temuți haiduci moldoveni. Astăzi, la poalele acestor codrii dinspre România, se înșiruie frumoasele sate Oroftiana de Sus, Oroftiana de Jos, Bajura, Hudești, Alba, Comănești, Suharău, Dămileni, Cristinești, Poiana, Baranca, Fundul Herței, Racovăț, Ibănești și Pomârla. De partea cealaltă a Codrilor se înșiruie alte sate, la fel de frumoase, care din 1940 (1944) fac parte din regiunea Cernăuți (Ucraina). De la Pomârla, Codrii Herței se continuă dincolo de frontiera actuală, spre nord, nord-vest, până în satul Buda și în apropierea Codrilor Cosminului, în care Ștefan cel Mare a obținut o strălucită victorie împotriva oștilor poloneze în toamna anului 1497.

Vestiții Codrii ai Herței sunt amintiți cu ocazia unor evenimente politice și militare din Evul Mediu în Letopisețul lui Ion Neculce⁴⁵ și într-o cronică anonimă din

secolul al XVIII-lea⁴⁶. Mai aflăm informații despre ei și despre haiduci în Catagrafia Moldovei pe anul 1774⁴⁷, precum și în operele lui Nicolae Iorga⁴⁸, Vasile Mihordea⁴⁹, Constantin C. Giurescu⁵⁰ și Al. I. Odobescu⁵¹.

Din punct de vedere administrativ, până în anul 1775, localitatea Herța și satele din jur au făcut parte din ținutul Cernăuți, amintit pentru prima oară într-un document din 1 iunie 1476⁵².

În perioada 1741-1743, pe când domnea a doua oară în Țara Moldovei, Constantin Vodă Mavrocordat a împărțit fiecare ținut în câteva subdiviziuni, numite ocoale⁵³. Ținutul Cernăuți cuprindea patru ocoale.

În anul 1775, în urma unui îndelungat război ruso-turc, terminat cu victoria rușilor și cu pacea de la Kuciuk-Kainargi, Imperiul Austriei a reușit să anexeze dar fără nici un drept istoric, ținutul Câmpulung-Suceava și cea mai mare parte a ținuturilor Suceava și Cernăuți, adică o suprafață totală de 10.441 kmp., cu o populație de 71.750 locuitori, din care 55.485 (adică 77,33%) erau români⁵⁴.

Din ținutul Cernăuți, austriei au anexat, în 1775, trei ocoale întregi. Al 4-lea ocol se numea Ocolul Târgului și era format din orașul Cernăuți, târgul Herța și 30 de sate de lângă malul drept al Prutului. Din acest ocol, austriei au anexat numai orașul Cernăuți și 10 sate: Roșica, Mihalcea, Camăna, Cucurul Mare, Voloca, Corovia, Mologhia, Cotul lui Baensch, Ustrița și Horecea. Celelalte 20 de sate, plus târgul Herța, au rămas în Moldova.

Din acest târg și din cele 20 de sate s-a organizat un nou ținut, cu numele de H e r ț a, cândva, între anii 1776 și 1788⁵⁵. Centrul administrativ al noului ținut Herța era în târgul cu același nume.

Partea din nord-vestul Moldovei cotropită în anul 1775 a fost numită de austriei Bucovina, adică Țara pădurilor de fagi. Viața țăranilor români de acolo s-a înrăutățit din cauza asprei fiscalități și - mai ales - a sporirii numărului zilelor de clacă. Din această cauză, mulți țărani au fugit în Moldova rămasă sub suzeranitate otomană, îndeosebi în ținuturile de lângă frontiera impusă: Herța, Dorohoi, Botoșani și Suceava. În anul 1805 autoritățile austriece îi cereau domnului Alexandru Moruzi să trimită cu forța în Bucovina circa 1.500 de familii țărănești care mai înainte fugiseră în Moldova, după ce și-au incendiat casele⁵⁶.

Ca unitate administrativ-teritorială, micul ținut moldovenesc Herța s-a menținut până la 12 februarie 1834⁵⁷. Pe vremea aceea unele ținuturi erau prea mici, ori aveau forme nefirești, din cauza hotarelor foarte întortocheate. În anul 1834 s-a hotărât "rătundirea" unor ținuturi moldovenești. Au fost desființate ținuturile Herța, Hârlău și Cărligătura, teritoriile lor fiind incluse în ținuturile vecine. Ținutul Herța, cu vestigiile săi codri de stejari, fagi și carpeni, a fost unit cu ținutul vecin, Dorohoi, formând unul din ocoalele acestuia.

După Unirea Principatelor (1859), domnul Alexandru Ioan Cuza a transformat ținuturile moldovenești în județe, iar ocoalele, în plăși. În felul acesta, ocolul Herța din ținutul Dorohoi a devenit plasa Herța din județul Dorohoi, situație care s-a menținut până în anul 1940. În unele momente din această perioadă, plasa Herța

a cuprins aceleași sate ca și vechiul ținut Herța, în număr de aproape 30. În alte momente a fost mai mare, cuprinzând și sate care altădată aparțineau de ținutul Dorohoi. De exemplu, în anul 1937, plasa Herța, mult mai mare decât vechiul ținut cu același nume, era formată din 47 de sate⁵⁸.

Pe teritoriul ținutului Herța, sau în imediata apropiere, s-au petrecut câteva evenimente importante în Evul Mediu, consemnate mai ales în cronicile moldovenești.

O veche și frumoasă legendă, inclusă de Ion Neculce în *O samă de cuvinte* din fruntea letopisețului, ne informează că după înfrângerea suferită la Războieni (sau Valea Albă) în 1476 din partea turcilor, Ștefan cel Mare a fost îndemnat să continue lupta de către mama sa, aflată în Cetatea Neamțului⁵⁹, și de către Daniil Sihastrul de la Voroneț. "Deci au și purces Ștefan Vodă în sus pe la Cernăuți și pre la Hotin și au strânsu oaste, feliuri de feliuri de oameni". Aflând de această oaste proaspătă, turcii "au început a fugi spre Dunăre. Iar Ștefan Vodă au început a-i goni în urmă și a-i bate, până i-au trecut peste Dunăre"⁶⁰. Din această legendă înțelegem că Ștefan Vodă a adunat oaste și din satele ținutului Herța.

Câteva războaie, invazii străine, sau alte evenimente care au avut loc în secolele XVI-XVII în apropierea ținutului Herța, la Tărășăuți, Hotin, Ibănești etc., sunt descrise în cronicile lui Grigore Ureche⁶¹, Miron Costin⁶² și Ion Neculce⁶³.

În epoca modernă (1821-1848), principalele ocupații ale românilor herțeni au continuat a fi cultivarea plantelor și creșterea animalelor.

Liberalizarea comerțului exterior al Moldovei și Țării Românești prin pacea de la Adrianopol (1829) și creșterea prețurilor la produsele agricole au favorizat extinderea suprafețelor cultivate de boieri și țărani, în special cu grâu.

Dar sporul de producție pe unitatea de suprafață s-a obținut nu atât prin introducerea tehnicii în agricultură, cât mai ales prin intensificarea muncii de clacă a țăranilor. După introducerea Regulamentului Organic în Moldova (1 ianuarie 1832), claca legiuită era de 12 zile pe an, dar în realitate era mult mai mare, deoarece se raporta la aratul, semănatul, prășitul, seceratul etc. unor mari suprafețe de pământ într-o zi de muncă.

Revoluția română de la 1848 a încercat, între multe altele, să dea și problemei țăărănești o rezolvare, prin desființarea obligațiilor de origine feudală (clacă, dijmă, ș.a.) și prin împrumutări. Dar revoluția a fost înfrântă, așa că problema s-a rezolvat mai târziu, în timpul glorioasei domnii a lui Alexandru Ioan Cuza (1859-1866).

În anul 1863 au fost secularizate averile mănăstirești. Atunci, moșiile mănăstirilor reprezentau 22,33% din suprafața Moldovei⁶⁴. În ținutul Herța a fost secularizată moșia mănăstirii Mogoșești, ctitorie din anul 1818 a călugărului Sava Holban⁶⁵.

După cum se știe, în ziua de 14 august 1864 domnitorul Alexandru Ioan Cuza a decretat Legea agrară, care hotărâa desființarea clăcii pentru totdeauna și împrăștierea foștilor țărani clăcași, în funcție de numărul de animale pe care aceștia le aveau cu $\frac{2}{3}$ din suprafața moșiilor. În plasa Herța din județul Dorohoi au fost împrăștiți 2.869 capi de familie (58 frunțași, 665 mijlocași, 1.446 "cu brațele", și 700 "cu casele"), cu terenuri arabile, fânețe, imașuri și locuri de case și grădini în vatra satului. Pentru cele 6.467 fâlcși și 3 prăjini⁶⁶ (adică 5.690 fâlcși și 11 prăjini în câmp și 776 fâlcși și 72 prăjini în vatra satului), cei 2.869 de țărani împrăștiți urmau să le achite foștilor proprietari, în timp de 15 ani, suma de 1.780.792 lei și 12 parale⁶⁷. Dar din această sumă țărani au achitat doar $\frac{2}{3}$, cealaltă treime fiind suportată de Stat⁶⁸.

După anul 1866 munca de clacă obligatorie a fost înlocuită cu contracte între moșieri și țărani, numite tocmeli sau învoieli agricole. Legea învoielilor agricole a fost adoptată în luna martie 1866 și modificată în anul 1872, într-un mod nefavorabil țăranilor.

Aplicarea acestei legi modificate s-a lovit de împotrivirea țăranilor din multe sate, între care și Tureatca, după cum rezultă din următoarea telegramă:

"Tureatca, 1 mai 1875.

D-lui Ministru de Interne, Buc.

Locuitorii comunei Tureatca, fiind instigați, nu se supun angajamentului agricol; cauzează rămânerea moșiei nelucrată; sunt amenințat de pagube enorme; autoritățile locale din județ nu execută; rog regulați urgent executarea angajamentului lucrători din 1873.

Goilav.

[Rezoluție]. Prefectul va vedea depeșa și va lua grabnice măsuri, conform cu legea tocmelilor agricole, dacă acele alcătuiri sunt conforme cu legea.

L. Catargy⁶⁹

După Legea agrară din 1864, Târnauca era "cea mai mare și mai frumoasă moșie din plasa Herța"⁷⁰. În 1866 era arendată de N. V. Pilat, despre care Ion Ionescu de la Brad scria că este "unul din cei mai mari fermieri din județul Dorohoi"⁷¹.

Mănăstirea Mogoșești avea livezi, 12 pogoane de vie și terenuri cultivate cu floarea soarelui și haldani (cânepă rară)⁷².

La 1864 românii herțeni dețineau un mare număr de animale, în funcție de care s-a și făcut împrăștierea. Pe vremea aceea nu numai țăranii, dar și moșierii și arendașii aveau multe animale domestice. De exemplu, după 1865 arendașul N. V. Pilat îngrășa în fiecare an peste 1.000 de boi cu borhotul de la fabrica de rachiu pe care o avea în satul Târnauca⁷³.

Avem ceva informații și despre apicultură, străveche îndeletnicire a românilor. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea, mănăstirea Mogoșești din plasa Herța deținea și câteva prisăci, fiecare fiind formată din câte 50-80 știubeie

(stupi)⁷⁴.

Ținutul Herța are puține resurse ale subsolului. Cea mai importantă este piatra de construcție, exploatată încă de la sfârșitul secolului al XIX-lea⁷⁵ și începutul secolului al XX-lea⁷⁶ în carierele de la Târnauca, Tureatca și Mogoșești.

Până la primul război mondial, în plasa Herța nu s-a dezvoltat o industrie importantă, chiar dacă legile votate de parlamentul României în 1887 și 1912 favorizau acest lucru. Ceva progrese a înregistrat industria morăritului. Astfel, pe malul drept al Prutului, în sectorul satului Pilipăuți, funcționau în a doua jumătate a secolului al XIX-lea "șapte mori străine"⁷⁷. Către anul 1900 funcționau în târgul Herța "două mori cu aburi", precum și o "moară cu cai"⁷⁸. În ajunul primului război mondial existau mori cu aburi sau cu benzină în satele Buda Mare, Hreățca, Slobozia, Târnauca, Sinihău, Tureatca, Culiceni și Pueni⁷⁹.

Tot atunci, în plasa Herța funcționau: Banca "Codrul Cosminului" în Buda Mare, Banca "Deșteptarea", în Lunca, precum și alte bănci populare în satele Mamornița, Bănceni, Târnauca, Tureatca și Probotești⁸⁰. De la aceste bănci țăranii puteau face împrumuturi bănești, în condiții avantajoase pentru ei.

La începutul secolului al XX-lea mai existau Cooperative agricole (la Buda Mică și Târnauca), Cooperative de consum (Târnauca, Tureatca), Obști de arendare a moșiilor (Hreățca, Mogoșești, Lunca, Mamornița, Bănceni, Horbova, Probotești, Sinihău) și Obști pentru exploatarea pădurilor (Lunca, Mamornița, Târnauca, Tureatca)⁸¹.

Meșteșugurile din satele herțene au rămas și în epoca modernă cele tradiționale. În anul 1900 România a participat la Expoziția universală de la Paris. Județul Dorohoi - din care făcea parte și plasa Herța - a contribuit atunci cu 9 obiecte de artizanat. Câteva dintre acestea au fost luate de la locuitorii Ion Burlă și Gheorghe Cărauș din Mogoșești și de la M. Pantagiu din Tureatca⁸².

După răpirea Bucovinei (1775) și a Basarabiei (1812), ținutul Herța a devenit o regiune de margine a Țării Moldovei, apoi a României, până în anul 1918. Situat la întretăierea noilor granițe cu imperiile vremelnice ale Austriei și Rusiei, acest ținut a căpătat o importanță tot mai mare în ceea ce privește comerțul extern românesc, îndeosebi cu Imperiul Austriei.

Dar în ținutul Herța s-a dezvoltat și un comerț intern, fapt demonstrat de creșterea numărului de negustori, dughene și iarmaroace.

În prima parte a epocii moderne mulți negustori și meșteșugari erau sudiți, adică supuși ai unui Consulat străin din Iași. În această calitate, ei se bucurau de multe privilegii juridice și fiscale. Nu este de mirare, deci, că și mulți negustori români au cerut calitatea de sudit. Numărul sudiților, adică a celor ce nu se supuneau legilor Moldovei, a crescut foarte mult, determinând autoritățile din Iași să ia măsuri de limitare a fenomenului, prin impunerea unor condiții celor ce doreau să rămână sudiți.

La o catagrafie din 1824/1825, în ținutul Herța au fost înregistrați 30 de sudiți austrieci și un francez⁸³, iar în anul 1832, numai în târgul Herța existau 29 de

negustori sudiți, dintre care 24 austrieci, 2 francezi și 3 ruși⁸⁴. Au existat mereu conflicte între negustorii sudiți privilegiați și cei pământeni, impuși la diferite dări. Dar categoria socială a sudiților a fost desființată abia în anul 1863, în timpul domnitorului Alexandru Ioan Cuza⁸⁵.

Iarmaroacele, ca modalitate de practicare a comerțului intern în epoca medievală, și-au păstrat importanța și în prima parte a epocii moderne.

În anul 1835 au fost organizate iarmaroace și la Mamornița. Cele patru iarmaroace mari anuale urmau a se ține "la 24 iulie, 25 august, 28 septembrie și 22 octombrie". Vistieria a popularizat în toată Moldova ținerea acestor iarmaroace⁸⁶. Dar tot atunci, vornicul Grigore Ghica, stăpânul ținutului Herța, protesta împotriva Ținerii de iarmaroace la Mamornița, deoarece era concurat târgul său. Sfatul Administrativ al Moldovei a respins plângerea vornicului, pe motiv că ar avea de pierdut negustorii. În anafora înaintată domnului, membrii Statului scriau ca "nici nu se cuvine a se jicni interesul obștesc pentru particularnicul folos, dar mai ales că și așezarea zilelor de iarmaroace la Mamornița nu smintesc nicidecum pe acelea de la Herța". Pe această anafora, domnul Mihail Sturdza a pus următoarea rezoluție la 25 aprilie 1835: "se încuviințează socotința Sfatului"⁸⁷.

În anul 1845 logofeteasa Catinca Ghica, stăpâna târgului Herța, a contestat dreptul Eufrosinei N. Mavrogheni de a ține iarmaroace în târgul Mamornița. Dar aceasta, într-o jalbă trimisă domnului, scria că iarmaroacele sale "nu jicnesc dritul proprietății Herței", deoarece "este o depărtare multă de la Mamornița până la Herța", și iarmaroacele săptămânale se țin duminică în Mamornița și joia în Herța⁸⁸.

Importanța iarmaroacelor din Moldova a scăzut în a doua jumătate a secolului al XIX-lea, o dată cu dezvoltarea comerțului permanent și cu construirea căilor ferate, care au revoluționat transporturile de mărfuri.

Cele mai importante drumuri comerciale din ținut, în epoca modernă, se întretăiau în târgul Herța. Din acest târg pornea un drum spre sud-est, prin Cristinești, Liveni și Caracalia, până în Săveni. Alt drum al negustorilor lega târgul Herța de Darabani, trecând prin Cristinești, Dămileni, Suharău și Hudești. Mai important era însă drumul ce lega Herța de orașul Dorohoi, de unde, prin Botoșani și Hârlău, negustorii ajungeau la Iași. În sfârșit, din Herța mai pornea un drum comercial important spre nord-vest, către Cernăuți.

Până în anul 1867 pe teritoriul ținutului Herța - ca și în toată Țara Moldovei - au circulat numai monede străine, de diferite proveniențe. Dar după această dată au circulat monede naționale românești - lei și bani.

Evoluția demografică a ținutului Herța în epoca modernă ne este cunoscut din catagrafii fiscale, recensăminte moderne și alte surse. Târgul Herța, de exemplu, avea o populație de 2.123 locuitori în anul 1832⁸⁹, și 3.455 locuitori în anul 1845⁹⁰.

În anul 1866, în întregul ținut Herța existau 3.983 familii. Înmulțind această cifră cu coeficientul 5, așa cum se obișnuiește, obținem o populație de circa 20.000

locuitori⁹¹.

La recensământul din anul 1912, ținutul Herța avea o populație totală de 24.723 persoane, din care 12.132 erau de sex masculin și 12.591 de sex feminin. Atunci, târgul Herța avea 2.849 locuitori, dar mai mare era satul Târnauca, cu 3.306 locuitori. Satele cu peste 1.000 de locuitori în 1912 erau, în ordine, următoarele: Tureatca, Proboțești, Molnița, Horbova, Pilipăuți și Mogoșești⁹².

Despre aspectul târgului Herța în a doua jumătate a secolului al XIX-lea ne informează marele om de știință Ion Ionescu de la Brad: "Casele din mahalalele târgului Herța sunt încungiurate cu garduri de nuieli, pe lângă care s-au răsădit câtină, care formează un gard viu de un aspect foarte pitoresc și frumos"⁹³.

Târgul Herța, cu activitate preponderent comercială, avea către anul 1900 patru mahalale, denumite astfel: Boierească, Ciubotărească, Olărească și Târnauceană⁹⁴.

Populația ținutului Herța a suferit și în prima parte a epocii moderne de pe urma unor armate străine. De exemplu, în anul 1821, după ce armata otomană a înfrânt-o pe cea eteristă a generalului Alexandru Ipsilanti la Drăgășani, a pătruns în Moldova, învingând rezistența unor grupuri de greci eteriști la Mănăstirea Secu și la Sculeni. Cu ocazia urmăririi eteriștilor, dar și din dorința de a jefui populația, cete de turci au ajuns până în târgul Herța din extremitatea nordică a Țării Moldovei. Nu se știe din ce motive turcii au ucis atunci în Herța câțiva negustori evrei⁹⁵.

Revoluția română de la 1848, izbucnită din motive naționale și sociale, a avut în frunte intelectuali bine cunoscuți în epocă, între care și poetul George Sion (1822-1892), născut în localitatea Mamornița din ținutul Herța. Credem că și în acest ținut a existat o agitație revoluționară, întreținută de evenimentele revoluționare din Imperiul Austriei. Din 24 iulie 1848 se păstrează un raport al Isprăvniceii ținutului Dorohoi - din care făcea parte și ocolul Herța - către Vistieria Moldovei, cu următorul conținut:

"Privighetorul ocolului Herței, cu raportul nr. 196 către Isprăvnicie, încunoștiințează că în revizia ce a făcut prin satele cu apropiere de granița Bucovinei, ar fi găsit un număr de locuitori din ceea parte, trecuți aici supt mască de a cumpăra sare și titiun; care, purtându-se pîntre locuitorii de aici, presărînd soiuri de vorbe tulburătoare liniștii, îndemnînd pe aceștia spre a se împotrivi atît la datoriile lor către proprietari, precum și în plata dărilor către hazne, Isprăvnicia, măcar deși pe de o parte a pus în lucrare măsurile cuvenite pentru a lor prindere, iar pe de alta grăbește a supune în cunoștința respectivei Visterii spre a pune în lucrare, prin locul competent, oprirea trecerii în partea aceasta a unor asemenea oameni, precum bine va socoti de cuviință, căci, din niște așa învățături, să nu se prilejească vreo buntuluire între locuitori, care să aducă mai multe confuzii.

sameș, Andrieș"⁹⁶

Lupta românilor moldoveni și munteni pentru Unirea Principatelor și formarea statului național român modern a fost intens sprijinită și de populația ocolului Herța

din ținutul Dorohoi. S-a remarcat îndeosebi poetul herțean George Sion, care în anii 1856-1857 a scris și poezii cu conținut unionist: *Marșul Unirii*, *La Unire*, *Plugușorul* și altele⁹⁷. Tot el este și autorul frumoasei poezii *Limba românească*⁹⁸.

În aceeași perioadă, la 10/22 iunie 1856 un număr de 93 dorohoieni au semnat **Actul de adeziune al județului Dorohoi la Programul Unirii**⁹⁹.

În Divanul ad-hoc al Moldovei din toamna anului 1857, marii proprietari din Ținutul Dorohoi au fost reprezentați de vornicul Mihail Kogălniceanu, iar orașenii de postelnicul Costache Vârnăv¹⁰⁰.

Eforturile unioniștilor de pe ambele maluri ale râului Milcov au fost încununat de succese în zilele de 5 și 24 Ianuarie 1859, prin dubla alegere ca domnitor a marelui patriot român, colonelul Alexandru Ioan Cuza.

Românii din plasa Herța, județul Dorohoi, împreună cu puținii locuitori de alte naționalități care trăiau acolo, au contribuit cu jertfe de sânge și cu importante bunuri materiale la susținerea războiului contra turcilor din 1877-1878, în urma căruia România a devenit un stat suveran și independent. În acest război, Armata Română a luptat în alianță cu cea rusă, obținând victorii care au uimit Europa.

La 26 noiembrie 1876, printr-un ordin al domnitorului Carol I (1866-1914), s-a constituit Regimentul 16 Dorobanți cu sediul în Botoșani. Era format din 8 companii, grupate în două batalioane. Compania a 6-a, cu sediul la Mamornița, era formată din ostași domiciliați în plasa Herța¹⁰¹. Majoritatea herțenilor au luptat în această companie, în fruntea căreia se aflau doi ofițeri: căpitanul George Degeratu și locotenentul Cristache Tănăsescu. Pentru vitejia și spiritul de sacrificiu în luptele din sudul Dunării, mulți soldați și ofițeri din Regimentul 16 Dorobanți Botoșani au fost răsplătiți cu "Steaua României", "Virtutea Militară" și alte decorații de război.

Dar victoria Armatei Române pe fronturile din Bulgaria nu ar fi fost posibilă fără eforturile materiale ale populației civile din țară și din teritoriile românești aflate încă sub stăpâniri străine.

Se păstrează multe documente din care rezultă că populația județului Dorohoi a sprijinit armata cu alimente, cojoace, precum și cu cai și căruțe pentru transporturi¹⁰². Locuitorii județului Dorohoi au contribuit la înzestrarea armatei în acest război pentru neatârănarea țării și cu o mare sumă de bani, suficientă pentru cumpărarea a 2.000 de puști, marca "Peabody"¹⁰³.

Răscoala țăranilor români din anul 1907 a avut drept cauze principale lipsa de pământ și creșterea prețului arenzii. După cum se știe, răscoala a început în satul Flămânzi din județul Botoșani în ziua de 8 februarie 1907, de unde s-a întins în toată Moldova, Muntenia și Oltenia. Pe teritoriul județului Dorohoi, primele răscoale au fost în satele Ibănești (23 februarie) și Hudeștii Mari (28 februarie). Până în primele zile ale lunii martie s-au semnalat răscoale și în alte localități dorohoiene, între care Herța, Tureatca, Buda, Mamornița și Hreățca.

Vasile Miclescu, prefectul județului Dorohoi, trimitea în ziua de 6 martie 1907 o telegramă către ministrul de Interne, anunțându-l că în Hreățca și în alte sate s-au semnalat mișcări ale țăranilor pentru pământ. El făcea precizarea că "aceste

mișcări sunt provocate pretutindeni în județ de către preoți și învățători¹⁰⁴.

La începutul lunii martie s-au mai semnalat frământări țărănești și în localitatea Mamornița. Unii țărani de acolo cereau scăderea învoielor agricole, iar alții, pământ. De frica lor, toți arendașii au fugit¹⁰⁵.

Din 19 martie 1907 se păstrează telegrama deputatului Verona către primul ministru și ministrul de Interne, cu următorul conținut: "Aici spiritele sunt foarte surescitate, iar pe moșia Hreățca locuitorii cer cu forța predarea moșiei; se amenință locuința. Suntem lipsiți de orice mijloc de apărare. Rog dispuneți de urgență trimiterea de armată la fața locului spre a evita nenorociri, mai ales că joia este iarmaroc săptămânal la Herța"¹⁰⁶.

După cum a mai menționat, în multe sate țăranii au făcut răscoale la îndemnul învățătorilor și preoților. Unul dintre învățătorii instigatori a fost Haralamb Teodoriu din satul Hreățca, plasa Herța, județul Dorohoi¹⁰⁷.

În timpul răscoalelor din acest județ s-au înregistrat patru victime. Confruntarea dintre armată și țăranii în târgul Mihăileni s-a terminat cu uciderea unui țăran și rănirea altor trei¹⁰⁸.

În ziua de 14/27 august 1916, România a intrat în primul război mondial de partea puterilor Antantei (Anglia, Franța, Rusia), cu scopul de a dezrobi teritoriile românești aflate sub stăpânirea Austro-Ungariei. Pentru îndeplinirea marelui vis de la 1600, s-au jertfit pe Altarul Patriei sute de mii de bravi soldați și ofițeri ai Armatei Române.

La marele război pentru reîntregirea neamului românesc (1916-1918), județul Dorohoi a participat cu Regimentele 29 Infanterie și 69 Infanterie, în care se aflau și numeroși români din satele fostului ținut Herța, devenit plasa Herța a acestui județ.

Confesorul Regimentului 69 Infanterie era preotul N. V. Hodoroabă din satul dorohoiian Hânțești. El a însoțit acest brav regiment în multe bătălii purtate în perioada august 1916 - 5 martie 1917, cât i-a fost confesor. La sfârșitul conflagrației a publicat o carte în care a descris în felul următor plecarea pe front a Regimentului 69 Infanterie din Dorohoi, în ziua de duminică, 21 august 1916: "Pe strada principală, Arcuri de Triumf împodobite cu drapele tricolore și cu steagurile Aliatilor. Pe pancarde, sus, scris cu litere mari: <<Trăiască România Mare! Mergeți cu bine! Să vă întoarceți cu bine!>>"

"(...) Corul intonează: <<La arme!>>, <<Pe-al nostru steag>> și alte cântece patriotice. S-apropie plecarea. Soldații pun ranile jos și se pun pe jocuri și chioară. Se încep jocuri pe companii".

"(...) În formație de marș, regimentul părăsește curtea căzărmei (...). Lume multă ne petrece, emoționată. Când încetează gornistii, începe muzica regimentului. Ni se aruncă flori. Urale și strigăte de <<să veniți sănătoși>> nu mai conținesc...Scena e foarte emoționantă. Copii și fete mici aruncă buchete de flori în fața ofițerilor cari au flori la chipiuri, buchete în piept, și coroane de flori care, atârinate de după gât, bat la sold. Soldații, de asemenea, își împodobiți cu flori

la capele, pe piept și-n țevile armelor (...)"

"Iată-ne și la gară (...). În fluturări de batiste și chipiuri, și-n strigăte puternice de <<ura-a-a-a>>, la ora 11 și 45 minute părăsim Dorohoiul, și Dumnezeu știe câți din noi nu-l părăsesc pentru totdeauna!!!...Câți nu-l vor mai vedea?"¹⁰⁹

Regimentul 69 Infanterie a primit botezul focului în estul Transilvaniei, apoi s-a remarcat prin vitejie în luptele din Muntenia și de la Oituz¹¹⁰.

În timpul primului război mondial, ca și mai înainte cu patru decenii, populația civilă a județului Dorohoi a sprijinit frontul cu bani, alimente, îmbrăcăminte, încălțăminte, cai, căruțe și zile de muncă în folosul Armatei.

În marile bătălii din timpul primului război mondial și-au dat viața pentru Patria Română 6.312 soldați și ofițeri din județul Dorohoi. Între eroii căzuți cu fața la dușman pentru făurirea României Mari s-a aflat și bravul colonel Nicolae Piperescu, comandantul Regimentului 69 Infanterie din Dorohoi¹¹¹.

În timpul Războiului pentru reîntregirea Țării, mulți soldați și ofițeri din județul Dorohoi, din care făcea parte și fostul ținut Herța, au fost răsplătiți pentru faptele lor de vitejie cu înalte decorații și ordine, precum "Mihai Viteazul", "Virtutea Militară", "Bărbăție și Credință", "Coroana României" și altele.

În acest război, ca și în cel al Independenței, au luptat alături de români și ostași aparținând minorităților naționale din județul Dorohoi, îndeosebi evrei. Unii dintre ei au murit pentru Patria în care s-au născut și au trăit, alții s-au întors răniți și cu decorații militare¹¹².

Pentru a cinsti memoria luptătorilor dorohoieni din primul război mondial și din Campania anului 1919, populația și notabilitățile orașului au amplasat în perioada interbelică un monument de bronz în fața Primăriei, pe un deal ce domină împrejurimile. Monumentul reprezintă un ostaș care pornește în fugă, la atac, ținând într-o mână o armă cu baionetă.

"Legea asupra instrucțiunii", adoptată în anul 1864, în timpul marelui domnitor Alexandru Ioan Cuza, dar pusă în aplicare începând cu luna septembrie 1865, a avut o mare importanță pentru progresul învățământului românesc, devenit unitar. Legea hotăra obligativitatea și gratuitatea învățământului primar de patru ani.

Între învățătorii numiți în 1865 în județul Dorohoi s-au aflat Anania Lăzărescu la școala din satul Tureatca, și Ion Tomaziu la cea din Târnavca¹¹³. În anul următor, 1886, în plasa Herța din județul Dorohoi existau 5 școli primare, cu un număr total de 142 elevi (139 băieți și 3 fete)¹¹⁴. Cea din târgul Herța funcționa încă din secolul al XVIII-lea. În anul școlar 1864/1865 îl avea ca învățător pe Mihail Munteanu, absolvent al Școlii Preparandale din Iași, promoția 1859¹¹⁵.

Către anul 1900 funcționau școli primare în Mamornița, Buda, Pilipăuți, Tureatca (înființată în 1890), Molnița și târgul Herța (una de băieți și una de fete)¹¹⁶. După alte informații, atunci se mai aflau școli și în satele Hreățca și Sinihău¹¹⁷.

La sfârșitul secolului trecut, mulți elevi nu frecventau școala din cauza

lipsurilor materiale ale părinților. Cunoscând această realitate, ministrul Spiru Haret - marele reformator al învățământului românesc - a hotărât în anul 1898 să se înființeze cantine școlare, unde elevii să servească masa de prânz. O asemenea cantină a înființat D. Teodoru la o școală din Herța în ziua de 1 octombrie 1898. La 14 decembrie, același an, a început să funcționeze și cantina școlii din satul Pilipăuți¹¹⁸. Aici, în anul 1904, și-a deschis porțile Școala Elementară de Horticultură "Nicolae Sofian", condusă de I. Popescu-Greaca¹¹⁹, cu o durată de doi ani, și care pregătea tehnicieni agronomi, salariați ai Primăriilor¹²⁰.

Unii învățători herțeni erau pasionați culegători de folclor. Asemenea frumoase preocupări aveau învățătorii N. Sandovici din Târnauca, în anul 1885, și Gh. N. Ionescu din Mamornița pe la 1900¹²¹.

Animatorii vieții culturale în satele herțene erau tot învățătorii. În ziua de 2 martie 1900, revizorul școlar al județului Dorohoi a dat dispoziții pentru înființarea de cercuri culturale. Până în 1903, în județ, au fost înființate 13 cercuri, dintre care două erau la Tureatca și Mamornița¹²².

Unii învățători din plasa Herța - ca și din toată România de atunci - s-au lăsat atrași de politică. Învățătorul Ioan Ilasievici din Târnauca era socialist. Considerat periculos pentru ordinea politică și socială de atunci, el a fost destituit din învățământ în ziua de 5 octombrie 1882. Mai târziu a reintrat în învățământ, iar în anul 1907 i-a instigat la răscoală pe țăranii din satul Sârbi, județul Dorohoi¹²³.

În privința religiei, marea majoritate a oamenilor din localitățile herțene o formau creștinii ortodocși. Existau și mulți evrei ce aparțineau cultului mozaic, pe care îl practicau în sinagogi, în deplină libertate.

În toate satele herțene se aflau biserici ortodoxe. Era și o veche mănăstire ortodoxă în satul Mogoșești, ctitorită, cum am mai menționat și în altă parte, în anul 1818 de către călugărul român Sava Holban. În 1866, această sfântă mănăstire avea 22 călugări¹²⁴.

Agricultura și zootehnia au format și în perioada interbelică (1918-1940) ocupațiile de bază ale majorității locuitorilor din fostul ținut Herța.

Un eveniment deosebit de important l-a constituit împrăștierea țăranilor din anul 1921, împlăcută în timpul guvernării generalului Alexandru Averescu, șeful Partidului Poporului. A fost cea mai importantă din câte s-au făcut după primul război mondial în țările din centrul și estul Europei.

Legea prevedea ca loturile de împrăștiere să fie în vechiul regat al României de 5 hectare, în Bucovina de 4 hectare, în Basarabia de 6-8 hectare, iar în Transilvania de 7 iugăre¹²⁵. Cum țăranii din fostul ținut Herța, devenit plasa Herța, făceau parte din vechea Românie, se înțelege că au fost împrăștiți cu câte 5 hectare.

Pentru pământul primit, țăranii urmau a plăti foștilor stăpâni de moșii o sumă

egală cu de 40 de ori prețul anual al arenzii în zona respectivă. Cu toată imperfecțiunea ei, această reformă agrară a îmbunătățit viața țăranilor și a făcut să scadă tensiunea socială în lumea satelor.

Criza economică mondială dintre anii 1929-1933 a lovit puternic și agricultura românească. S-a manifestat prin creșterea stocurilor de produse agricole, scăderea prețurilor, și prin imposibilitatea țăranilor de a achita datoriile contractate la diferite bănci. Situația țăranilor debitori s-a ameliorat prin câteva legi adoptate între decembrie 1931 și aprilie 1933.

La 7 aprilie 1934, după ce liberalii au preluat puterea, Parlamentul a votat "Legea pentru lichidarea datoriilor agricole și urbane". Această lege prevedea un termen de maximum 17 ani pentru achitarea datoriilor, salvând astfel multe gospodării țărănești de la o completă ruinare economică. Desigur, de legislația amintită au beneficiat și țăranii herțeni.

În cele două decenii interbelice, industria fostului ținut Herța a fost reprezentată doar printr-un număr de mori și fabrici de spirt. O moară de grâu foarte cunoscută în împrejurimi se afla în târgul Herța. Dar mai importantă era producția meșteșugărească, atât în Herța, cât și în satele din jur.

Fiind situat aproximativ la jumătatea distanței dintre Cernăuți și Dorohoi, târgul Herța a avut o mare importanța din punct de vedere comercial. Mulți negustori achiziționau pe piața Herței produse agricole și animale vii, pentru a le exporta în țări din Europa centrală și vestică.

Importanța comercială aveau și iarmaroacele - acum săptămânale - care în târgul Herța continuau a se ține joia, cu participarea a numeroși negustori, țărani și meșteșugari, veniți, uneori, de la mari depărtări.

Căile de comunicații, adică șoselele și drumurile, au rămas aceleași ca și în perioadele anterioare. A început să se dezvolte transportul auto pentru mărfuri și călători, dar s-au menținut și mijloacele vechi de transport - carele și căruțele.

Până la al II-lea război mondial, pe micul teritoriu al fostului ținut Herța nu s-a construit nici un kilometru de cale ferată. Cea mai importantă gară feroviară era în târgul Noua Suliță de pe malul stâng al Prutului, la 7 kilometri de târgul Herța.

Cele mai complete știri privitoare la numărul locuitorilor din localitățile fostului ținut Herța în perioada interbelică ni le oferă recensământul populației care s-a efectuat în România în ziua de 29 decembrie 1930. atunci, populația totală a celor 26 de localități era de 28.185 persoane. Românii erau în număr de 26.031, reprezentând 92,35% din total. Între minoritățile naționale, evreii se aflau pe primul loc. Numărul lor era de 1.926 (6,86% din total). Cei mai mulți evrei locuiau în târgul Herța ocupându-se mai ales cu comerțul și cu diferite meserii. Celelalte minorități naționale din localitățile herțene abia numărau împreună 228 persoane, ceea ce însemna doar 0,8% din totalul populației. Din numărul total al locuitorilor, 13.685 erau de sex masculin și 14.500 de sex feminin.

Din punct de vedere confesional, covârșitoarea majoritate a populației herțene era de religie ortodoxă. Locuitorii de alte confesiuni (cu excepția evreilor,

de religie mozaică) erau într-un număr nesemnificativ: romano-catolici, evangheliști (luterani), greco-catolici, adventiști și reformati (calvini)¹²⁶.

Precizăm că pe teritoriul ținutului Herța niciodată nu au existat conflicte etnice sau religioase, românii majoritari trăind întotdeauna în bună înțelegere cu minoritățile naționale de acolo.

Învățământul în fostul ținut Herța a înregistrat progrese importante între cele două războaie mondiale. Numărul știutorilor de carte a crescut foarte mult comparativ cu perioada anterioară anului 1918. Este adevărat că la recensământul populației din decembrie 1930 au fost înregistrați și mulți analfabeți, însă aceștia erau de vârstă înaintată, și, mai ales, de sex feminin.

O oarecare dezvoltare a cunoscut și învățământul profesional. Astfel, la 15 octombrie 1923, în localitatea Mamornița și-a început activitatea Școala Elementară de Meserii. Această școală care îl avea la conducere pe învățătorul A. Simionovici, a funcționat în clădirea fostei vămi de graniță Mamornița, cu secții de rotărie, stolerie și împletituri¹²⁷.

Către anul 1940, pe lângă cele două școli primare de stat, în târgul Herța mai funcționa și o școală primară confesională¹²⁸.

La fiecare început sau sfârșit de an școlar, precum și la terminarea școlii primare, învățătorii herțeni pregăteau cu elevii frumoase serbări. Dar ei mai pregăteau serbări și cu ocazia excursiilor. În anul 1927, învățătorii din Mamornița, Buda Mare și Hreățca, au plecat cu elevii lor într-o excursie la Cosmin, pentru a vedea și admira Codrii ce amintesc de glorioasa domnie a lui Ștefan cel Mare. Îmbrăcați în frumoase costume naționale românești, elevii din cele trei sate i-au încântat pe localnici cu un bogat program artistic¹²⁹.

Căminul cultural "Principele Nicolae" a fost înființat de învățătorul Ștefan Ștefănescu în anul 1929 într-un fost conac boieresc din satul Târnuca. Acest prestigios cămin era abonat la 6 publicații, iar în anul 1934 dispunea de o bibliotecă de 4.725 cărți, situându-se, din acest punct de vedere, între primele Cămine culturale sătești din România. În incinta acestui frumos cămin era amenajată o farmacie pentru țărani, precum și un micro-muzeu cu mărturii despre istoria satului¹³⁰.

Existau atunci și alte cămine culturale, însă mai puțin importante. Mai menționăm că în târgul Herța funcționa, cu frumoase rezultate, un Cerc de lectură¹³¹.

În ținutul Herța s-au născut mari personalități ale culturii românești: Gheorghe Asachi (1788-1869, născut în Herța), întemeietorul școlii naționale în Moldova și a celui dintâi ziar, "Albina Românească" (1829); poetul unionist George Sion (1822-1892, născut în Mamornița), autor, între altele, a nemuritoarei poezii *Limba românească*; marele filolog și lingvist Vasile Bogrea (1881-1926, născut în Târnuca), pe care savantul băcăuan Vasile Pârvan în prezenta Academiei Române ca pe "unul din cei mai buni cunoscători ai limbilor clasice pe care-i avem în țară", iar alt savant, Nicolae Iorga, spunea că a fost "cel mai învățat dintre

români"¹³².

După cum se știe, în cursul anului 1940, în condițiile internaționale cunoscute, România a pierdut, fără război, peste o treime din teritoriul său.

În ziua de 28 iunie 1940, după ce România, sub amenințarea forței, a fost silită să accepte notele ultimative ale U.R.S.S., trupele sovietice au intrat în Basarabia și în nordul Bucovinei, ocupând aceste teritorii românești fără a mai respecta termenul de patru zile propus în cea de-a doua notă ultimativă.

Dar în afară de Basarabia și nordul Bucovinei, aceste trupe au ocupat și ținutul Herța din vechea Românie de până la 1918. Acest mic teritoriu, format din 9 comune și aproape 30 de sate, și care era parte componentă a județului Dorohoi, nu a fost cerut de sovietici nici prin Protocolul adițional secret al Pactului Ribbentrop-Molotov din 23 august 1939, și nici prin cele două note ultimative din luna iunie 1940¹³³. S-a scris că ținutul Herța a fost ocupat din greșeală, ca urmare a liniei groase lăsată de un creion roșu pe harta pe care V. M. Molotov i-a înmănat-o lui Gh. Davidescu, ambasadorul României la Moscova, care linie ar fi acoperit un teritoriu cu o lățime de 7 mile¹³⁴. Se pare, totuși, că nu a fost vorba de o greșeală, din moment ce frontiera s-a stabilit la fel și în 1944¹³⁵.

Cedarea ținutului românesc al Herței s-a făcut cu jertfe. În anul 1940, în ținutul Herța se aflau dislocate regimintele 16 Artilerie și 27 Dorobanți (Infanterie), ambele din Bacău. În primele ore ale zilei de 29 iunie 1940 s-a produs un incident între tanchiștii sovietici, sosiți la Herța, și o baterie din regimentul 16 Artilerie, comandată de căpitanul Ioan Boroș. În timpul acestui incident au murit doi ofițeri artileriști români - căpitanul Ioan Boroș și sublocotenentul Alexandru Dragomir - precum și un soldat evreu, pe nume Iancu Solomon, originar din Moineși, județul Bacău¹³⁶. Căpitanul Ioan Boroș a fost înmormântat în Dorohoi, după care a fost mutat în Cimitirul central din Bacău, unde i s-au dat onoruri militare. Soldatul Iancu Solomon a fost înmormântat în Cimitirul evreiesc din orașul Dorohoi.

Stăpâni pe Herța românească, tanchiștii sovietici au încercat să înainteze spre sud, către Dorohoi. Dar după câțiva kilometri au fost nevoiți să se întoarcă deoarece șoseaua Herța-Dorohoi era minată cu mine antitanc de o companie de Pionieri din Regimentul 27 Dorobanți, comandată de căpitanul Traian Jugureanu.

La sfârșitul lunii iunie 1940, sute de familii (sau numai părți de familii) din localitățile ținutului Herța s-au refugiat în Regatul României, părăsindu-și casele și aproape toată agoniseala de o viață. Cele mai multe familii s-au stabilit în satele de lângă granița impusă, între Oroftiana și Mihăileni, fiind primite cu toată dragostea și căldura sufletească de românii din satele respective.

Românii herțeni s-au întors la vetrele lor în vara anului 1940, când viteaza Armată Română a eliberat Basarabia, nordul Bucovinei și ținutul Herța. Dar în primăvara anului 1944, în contextul internațional cunoscut, România a pierdut, pentru a doua oară, aceste teritorii. Din nou românii herțeni au luat drumul bejeniei, stabilindu-se cu traiul în satele pe care le cunoșteau bine din 1940-1941.

În anul 1940, apoi în anul 1944, ținutul Herța a fost inclus în R. S. S.

Ucraineană. În deceniile următoare, autoritățile sovietice au dus o politică de deznaționalizare a populației românești, majoritară și băștinașă. Mulți români nevinovați au fost deportați în Siberia. Au fost închise biserici, interzisă grafia latină, demolată statuia lui Gheorghe Asachi din Herța¹³⁷, precum și din satul Frunza de pe malul drept al Prutului.

Dar, în ciuda acestor îndelungate și nemeritate persecuții, mândrii români herțeni, la fel ca cei bucovineni și basarabeni, nu și-au uitat originea daco-romană, nici credința, portul, obiceiurile, datinele sau frumoasa limbă românească. Geograful George Vâlsan (1885-1935) scria că "a fi român înseamnă a fi păstrat tenacitatea neamului nostru, acea vitalitate misterioasă care s-a putut îndoi, dar niciodată nu s-a frânt".

NOTE

1. I. Gherman, *Ținutul Herța. Istoria tragică a unui pământ românesc*, București, Ed. Universul, 1991, p. 4;
2. Al. I. Odobescu, *Rămășițe antice din județul Dorohoiu* (Raport anexat Ministerului Instrucțiunii Publice în iulie 1872), București, Ed. Minerva, 1908;
3. P. Verona, *Memoriu relativ la descoperirile arheologice și istorice făcute în regiunea Herței din județul Dorohoi*, în "Revista Istorică Română", vol. V-VI, 1935-1936, pp. 633-637;
4. P. Șadurschi, *Toporul cu gaură transversală descoperit la Oroftiana de Sus, pe Prut, în "Hierasus"*, Muzeul Județean Botoșani, Anuar 1981, p. 8;
5. P. Șadurschi și E. Moscalu, *O nouă cetate getică aparținând aspectului cultural Canlia la Ibănești (județul Botoșani)*, în "Hierasus", Muzeul Județean Botoșani, 1989, VII/VIII, p. 189;
6. M. Petrescu Dâmbovița, D. Gh. Teodor, *Sisteme de fortificații medievale timpurii la est de Carpați. Așezarea de la Fundu Herții (județul Botoșani)*, Iași, Ed. Junimea, 1987, pp. 5-63;
7. A. I. Odobescu, *op. cit.*, p. 161;
8. M. Petrescu Dâmbovița, D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 8;
9. N. Zaharia, M. Petrescu Dâmbovița, Em. Zaharia, *Așezări din Moldova (de la paleolitic până în secolul XVIII-lea)*, București, Ed. Academiei, 1970, p. 287;
10. M. Petrescu Dâmbovița, D. Gh. Teodor, *op. cit.*, p. 6;
11. *Ibidem*, p. 57;
12. *Ibidem*, p. 12;
13. *Ibidem*, p. 63;
14. *Ibidem*;
15. *Atlas pentru istoria românilor*, (coordonator acad. Șt. Pascu), București, Ed. Didactică și Pedagogică, 1983, pp. 29-30;
16. *Documenta Romaniae Historica*, vol. I (volum îngrijit de C. Cihodaru, I. Caproșu și L. Șimanschi), A - Moldova, București, Ed. Academiei, 1975, p. 15;
17. *Ibidem*, p. 104;
18. *Ibidem*, p. 247;
19. *Ibidem*, vol. II (îngrijit de L. Șimanschi, G. Ignat și D. Agache), 1976, pp. 142-143;
20. *Ibidem*, vol. III (îngrijit de C. Cihodaru, I. Caproșu și N. Ciocan), 1980, p. 64;
21. I. Gherman, *op. cit.*, p. 6;
22. *Documenta Romaniae Historica*, vol. I, p. 247;
23. G. I. Lahovari, g.-ral C. I. Brătianu, G. G. Tocilescu, *Marele dicționar geografic al României*,

vol. IV, București, 1901, p. 225;

24. Pseudo-Enache Kogălniceanu, I. Canta, *Cronici Moldovenești*, (ediție critică de A. Ilieș și I. Zmeu), București, Ed. Minerva, 1987, pp. 39-40;

25. V. Mihordea, *Documente privind relațiile agrare din veacul al XVIII-lea*, vol. II, Moldova, București, Ed. Academiei, 1966, p. 371;

26. În a doua jumătate a secolului al XIX-lea cătunul Noua Sulița făcea parte din comuna Mamornița, (vezi I. Ionescu, *Agricultura română din județul Dorohoiu*, Imprimeria Statului, 1866, p. 420). Pe la 1900 satul *Noua Sulița*, numit și *Pasatul*, făcea parte din comuna Buda, plasa Herța, județul Dorohoi, (vezi G. I. Lahovari, ș.a., *op. cit.*, p. 639). Acest sat nu trebuie confundat cu târgușorul Noua Sulița de pe malul stâng al Prutului Superior, aproape de Herța.

27. V. Mihordea, *op. cit.*, p. 488. Idem, *Relațiile agrare din secolul al XVIII-lea în Moldova*, București, Ed. Academiei, 1968, p. 232, nota 281;

28. Idem, *Documente privind relațiile agrare (...)*, p. 98;

29. I. Murariu, *Iarmaroace și târguri săptămânale în Moldova (1774-1832)*, în "Hierasus", Muzeul Județean Botoșani, Anuar 1981, anexa nr. 2, pp. 144-145;

30. *Ibidem*, p. 143;

31. Al. I. Gonța, *Legăturile economice dintre Moldova și Transilvania în secolele XIII-XVII*, București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1989, p. 29;

32. *Ibidem*, pp. 75-76;

33. M. Iacobescu, *Din istoria Bucovinei*, București, Ed. Academiei Române, 1993, vol. I, p. 249;

34. *Moldova în epoca feudalismului*, Chișinău, Ed. Știința, 1975, vol. III, partea I, pp. 116-119, 381-394, 495;

35. *Ibidem*.

36. *Ibidem*.

37. Th. Codrescu, *Uricariul sau colecțiune de diferite acte care pot servi la Istoria Românilor*, Iași, Tipo-Litografia "Buciumului Român", vol. VIII, 1886, pp. 297-299;

38. *Ibidem*.

39. C. Istrati, *Condica Vistieriei Moldovei din anul 1816*, supliment (I) al Anuarului de Istorie și Arheologie "A.D. Xenopol", Iași, Ed. Academiei, 1979, pp. 88-90;

40. *Ibidem*.

41. G. I. Lahovari ș.a., *op. cit.*, vol. III, 1900, p. 706;

42. *Ibidem*.

43. Șt. Ciubotaru, *Pagini din istoria învățământului botoșănean 1759-1948*, București, Ed. Litera, 1987, p. 38;

44. N. Grigoraș, *Dregătorii târgurilor moldovenești și atribuțiunile lor până la Regulamentul Organic*, Iași, Tipografia "Avântul", 1942, p. 103; vezi și C. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul originilor și dezvoltării burgheziei române până la 1848*, București, Ed. Științifică, 1972, p. 194;

45. I. Neculce, *Letopiseșul Țării Moldovei*, București, Ed. Minerva, 1975, p. 66;

46. *Cronica Ghiculeștilor. Istoria Moldovei între anii 1695-1754*, București, Ed. Academiei, 1965, p. 441;

47. *Moldova în epoca feudalismului (...)*, pp. 490-491 și 534;

48. N. Iorga, *Istoria comerțului românesc, epoca mai nouă*, București, 1925, p. 42;

49. V. Mihordea, *Documente (...)*, pp. 646-647; Idem, *Relațiile agrare (...)*, p. 81, nota 465;

50. C. C. Giurescu, *Principatele Române la începutul secolului XIX*, București, Ed. Științifică, 1957, pp. 44-45; Idem, *Istoria pădurii românești din cele mai vechi timpuri până astăzi*, București, Ed. Ceres, pp. 82-83 și 176;

51. Al. I. Odobescu, *op. cit.*, p. 161;

52. *Documenta Romaniae Historica, A - Moldova*, vol. II (1449-1486), București, Ed. Academiei, 1976, p. 314;

53. A. Macovei, *Organizarea administrativ-teritorială a Moldovei între anii 1832 și 1862*, (I), în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol", Iași, XIX, 1982, p. 363;

54. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 153;
55. C. C. Giurescu, *Contribuțiuni la studiul (...)*, p. 50;
- Localitățile micului ținut erau: Herța, Băcești, Buda de Gios, Buda de Sus, Culiceni, Fundoaia, Fundul Herței, Godinești, Hreața, Lucovița de Sus, Lucovița de Gios, Mamornița, Mogoșești, Molnița, Movila, Noua Suliță, Orofitana, Pilipăuți, Sinihău, Târnauca, Ținteni. După anul 1775 în Moldova a rămas și satul Tureatca, dar acesta a fost inclus în ocolul Berhometele din micul ținut Suceava până în 1834, apoi în ocolul Berhometele din ținutul Dorohoi.
56. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 259;
57. C. C. Giurescu, *Principatele Române (...)*, p. 58;
58. *Enciclopedia României*, vol. II, 1938, p. 11;
59. De fapt, doamna Oltea, mama lui Ștefan cel Mare și Sfânt, nu mai trăia în anul 1476;
60. I. Neculce, *op. cit.*, pp. 13-14;
61. G. Ureche, *Letopiseșul Țării Moldovei* (ediție îngrijită de P. P. Panaitescu), București, Ed. Minerva, 1987, pp. 83, 89, 94-95;
62. M. Costin, *Opere* (ediție îngrijită de P. P. Panaitescu), București, Ed. pentru Literatură, 1965, vol. I, p. 122;
63. I. Neculce, *op. cit.*, p. 50;
64. C. C. Giurescu, *Suprafața moșiilor mănăstirești secularizate la 1863*, în "Studii - Revistă de istorie", anul XII, nr. 2, București, Ed. Academiei, 1959, pp. 149-157;
65. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 423;
66. O falce era egală cu 80 de prăjini sau cu 1,43 hectare. Prăjina avea 179 metri pătrați.
67. Leul vechi era egal cu 40 de parale sau cu 120 de bani.
68. I. Ionescu, *op. cit.*, pp. 18-22. Atunci, plasa Herța era mai mare decât fostul ținut Herța, căci cuprindea și câteva sate din fostul ținut Dorohoi.
69. *Documente privind Istoria României. Războiul pentru independență*, vol. I, partea I-a, București, Ed. Academiei, 1954, p. 61;
70. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 264;
71. *Ibidem*.
72. În 1866, după secularizare, mănăstirea mai stăpânea 70 fâlcii de pământ arabil și 200 fâlcii de pădure (*Ibidem*, p. 424);
73. *Istoria României*, vol. IV, București, Ed. Academiei, 1964, p. 454;
74. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 424;
75. G. I. Lahovari ș.a., *op. cit.*;
76. *Dicționarul statistic al României întocmit pe baza rezultatelor definitive ale Recensământului general al populațiunii din 19 decembrie 1912*, Ediție oficială, vol. I, (Argeș-Iași), București, 1914, pp. 361-366;
77. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 424;
78. G. I. Lahovari ș.a., *op. cit.*, vol III, p. 706;
79. *Dicționarul statistic al României (...)*, pp. 358, 361-366;
80. *Ibidem*.
81. *Ibidem*.
82. C. Ionescu, *Participarea județelor Botoșani, Dorohoi, Suceava, Iași și Neamț la Expoziția universală de la Paris din anul 1900*, în "Hierasus", Muzeul Județean Botoșani, Anuar 1981, pp. 167-173;
83. S. Mărieș, *Supușii străini din Moldova în perioada 1781-1862*, Universitatea "Al. I. Cuza" din Iași, 1985, anexa nr. 1;
84. I. Murariu, *Dezvoltarea păturii negustorești în Moldova între anii 1774 și 1829*, în "Studii și cercetări științifice" (seria Istorie - Filologie), Institutul Pedagogic din Bacău, 1974, anexa nr. 5;
85. S. Mărieș, *op. cit.*, p. 49;
86. *Documente privitoare la Istoria economică a României. Orașe și târguri*, Moldova, seria A, vol. II, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1960, pp. 173-174;

87. *Ibidem*, p. 196. În anul 1842, în târgul Herța se organizau câte 10 iarmaroace în fiecare an. Ziua de târg săptămânală era joia (*Ibidem*, p. 273);
88. *Ibidem*, pp. 335-337. Atunci, Eufrosina N. Mavrogheni mai stăpânea și târgul Săveni dinținutul Dorohoi.
89. E. Negruți, *Clasificarea localităților urbane din Moldova în prima jumătate a secolului al XIX-lea. Considerații demografice*, în Anuarul Institutului de Istorie și Arheologie "A. D. Xenopol" din Iași, XII, 1975, anexa nr. 1;
90. Gh. Platon, *Geneza revoluției române de la 1848*, Iași, Ed. Junimea, 1980, p. 123;
91. I. Ionescu, *op. cit.*, pp. 31-32;
92. *Dicționarul statistic al României* (...), vol. I, pp. 358, 361-366;
93. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 219;
94. G. I. Lahovari, *ș.a.*, *op. cit.*, vol. III, 1900, p. 706;
95. M. Iacobescu, *op. cit.*, p. 353;
96. *Documente privitoare la anul revoluționar 1848 în Moldova*, Direcția Generală a Arhivelor Statului, București, 1960, p. 270;
97. Vezi volumele: *Din poeziile lui George Sion*, București, 1857; Idem, *Poezii* (cu o prefață de Petru. V. Haneș, profesor secundar), București, Ed. Minerva, 1915; Idem, *Poezii. Suvenire contimporane* (I), București, Ed. Minerva, 1973; Idem, *Mărturii despre Unire*, ediție îngrijită de Virgiliu Ene, București, Ed. Tineretului, 1959, pp. 235-237;
98. G. Sion, *Suvenire* (...), pp. 31-33;
99. O. Guțic și Gh. Grigoraș, *Dorohoi. Mic îndreptar turistic*, București, Ed. Sport-Turism, 1982, p. 38;
100. *Documente privind Unirea Principatelor. Documente interne, 1854-1857*, vol I, București, 1961, pp. 197, 224-225;
101. *Războiul pentru independența națională. Documente militare* (volum întocmit de Daniel Berindei ș.a.), București, Ed. Militară, 1971, pp. 49-50, 74;
102. Vezi *Documente privind Istoria României. Războiul pentru independență*, București, Ed. Academiei, 1952-1955, vol. II (1 ianuarie 1877 - 9 mai 1877), pp. 330-331; vol. IV (15 iunie 1877 - 15 iulie 1877), p. 94; vol. V (16 iulie 1877 - 31 august 1877), pp. 64, 619; vol VI (1 septembrie 1877 - 15 octombrie 1877), pp. 468, 576-577; vol. VII (16 octombrie 1877 - 30 noiembrie 1877), pp. 135, 519; vol. IX (16 ianuarie 1878 - 3 martie 1878), pp. 87-88; *Independența României. Documente*, vol. I (*Documente și presă internă*), București, Ed. Academiei, 1977, p. 211;
103. Șt. Ciubotaru, *Caleidoscop botoșănean*, Botoșani, Ed. Gee, 1995, p. 78;
104. *Documente privind marea răsccoală a țărănilor din 1907*, București, Ed. Academiei, 1983, vol. II (*Destășurarea răscolei*), A - Moldova, p. 234;
105. *Ibidem*, p. 253;
106. *Ibidem*, p. 255;
107. *Ibidem*, p. 278. Vezi și Gh. Amarandei, *Mărturii privind ridicarea la luptă în 1907 a țărănilor din fostul județ Dorohoi*, în "Hierasus", Muzeul Județean Botoșani, Anuar 1981, p. 178;
108. *Marea răsccoală a țărănilor din anul 1907*, București, Ed. Academiei, 1967, p. 189;
109. Preot N. V. Hodoroabă (fost confesor al Regimentului 69 Infanterie și al Brigăzii a 10-a Artilerie), *Din războiul pentru reîntregire. Note și impresii din campanie, 1916-1918*, ediția a II-a, București, Ed. Cartea Românească, pp. 24, 27-30;
110. *Ibidem*, pp. 84, 100, 148, 159;
111. Gh. Amarandei, *Aspecte ale contribuției fostului județ Dorohoi la înfăptuirea Marii Uniri din 1918*, în "Hierasus", Muzeul Județean Botoșani, VI, 1986, pp. 164-165;
112. Șt. Ciubotaru, *Caleidoscop* (...), pp. 261-262;
113. Idem, *Pagini din istoria* (...), p. 43;
114. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 86;
115. Șt. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 71;
116. G. I. Lahovari ș.a., *op. cit.*

117. Șt. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 44;
118. *Ibidem*, p. 89;
119. *Ibidem*, pp. 122-123;
120. I. Gherman, *op. cit.*, p. 12;
121. Șt. Ciubotaru, *Pagini din istoria (...)*, p. 164;
122. *Ibidem*, p. 133;
123. *Ibidem*, p. 173-174;
124. I. Ionescu, *op. cit.*, p. 423;
125. D. Șandru, *Reforma agrară din 1921 în România*, București, Ed. Academiei, 1975, p. 146;
126. *Recensământul general al populației României din 29 decembrie 1930*, București, Ed. Institutului Central de Statistică, vol. I, 1938, pp. 352-354; vol. II, 1938, pp. 180-182, 610-612;
127. Șt. Ciubotaru, *op. cit.*, p. 122;
128. *Enciclopedia României*, vol. II, 1938, p. 181;
129. Șt. Ciubotaru, *op. cit.*, pp. 86-87;
130. *Ibidem*, pp. 163-164;
131. *Enciclopedia României*, vol. II, 1938, p. 181;
132. I. Bejenaru, *Dicționarul botoșănenilor*, Iași, Ed. Moldova, 1994, pp. 37-39, 51-52, 234-235;
- I. Gherman, *Ținutul Herța (...)*, pp. 12-15;
133. M. Adauge, Al. Furtună, *Basarabia și basarabenii*, Uniunea Scriitorilor din Moldova, 1991, pp. 295-298;
134. M. Mușat, I. Ardeleanu, *România după Marea Unire*, vol II, partea a II-a (noiembrie 1933 - septembrie 1940), București, Ed. Științifică și Enciclopedică, 1988, pp. 1111-1112;
135. I. Gherman, *Ținutul Herța (...)*, p. 17;
136. Șt. Ciubotaru, *Caleidoscop (...)*, p. 91 și urm.;
137. Pentru detalii vezi I. Gherman, *Ținutul Herța (...)*, pp. 21-25; Idem, *Istoria tragică a Bucovinei, Basarabiei și Ținutului Herța*, București, Ed. All, 1993, pp. 85-88; Șt. Ciubotaru, *Caleidoscop (...)*, pp. 96-99.

PAGES DE L'HISTOIRE DU PAYS DE HERTZA (jusqu'en 1940)

RÉSUMÉ

Situé au nord-est de l'actuel département de Botoșani, le pays de Hertza, avec ses presque 400 Km carrés de surface, a été habitué depuis la préhistoire, comme le prouvent les recherches archéologiques.

Au I-er siècle avant Jésus-Christ, il était habité par les Gètes-Daces et il faisait partie de la Dacie d'un roi puissant: Burebista (88-44 av. J. Christ). Pendant les premiers siècles de l'ère chrétienne, il a fait partie du large espace d'ethnogenèse roumaine.

Depuis le IX-e jusqu'au XI-e siècles, les Roumains de Hertza se sont organisés en un petit pays ayant pour centre la petite forteresse de Fundul Hertzei et ont ainsi résisté aux dernières migrations venues de l'est.

Le pays de Hertza n'a jamais fait partie ni de la Bucovine roumaine dominée par les Autrichiens de 1775 à 1918, ni de la Bessarabie roumaine dominée par les Russes de 1812 à 1918. Le pays de Hertza a toujours fait partie du pays de la Moldavie de 1359 à 1859 et de la Roumanie de 1859 à 1940.

Toutes les sources historiques écrites prouvent le caractère roumain du pays de Hertza depuis le Moyen Age jusqu'au XX-e siècle. En 1930, le pays comptait 28.185 habitants. Sur ceux-ci, 26.031 (92,35%) étaient Roumains. Les 1.926 Juifs représentaient 6,84% de la population. Quant aux autres

minorités nationales, elles comptaient 228 personnes, représentant 0,8% de la population.

Constitué de 9 communes, avec leurs trente villages environ, le pays de Hertza a été occupé, le 28 juin 1940, par l'armée soviétique, en même temps que la Bessarabie et le Nord de la Bucovine. Mais l'Union Soviétique n'avait demandé le pays de Hertza ni par le **Protocole additionnel secret du Pacte Ribbentrop-Molotov du 23 août 1939**, ni par les deux ultimatums adressés au **gouvernement roumain en juin 1940**.

En 1940, puis en 1944, l'Union Soviétique a inclus le pays roumain de Hertza dans la République Soviétique Socialiste d'Ukraine. Pendant les décennies suivantes, les autorités soviétiques ont mené une politique de dénationalisation de la population roumaine, majoritaire et autochtone. Mais, malgré les persécutions subies, les Roumains de Hertza n'ont jamais oublié leur origine dace-romaine, leur foi, leurs coutumes, leur langue maternelle.

L'ouvrage présente, à la lumière des documents et d'autres catégories de sources, l'histoire économique, sociale, culturelle du pays de Hertza jusqu'en 1940.